

nika izjavilo je kako sami sebe vide kao najveći rizik u svom životu i kao najveću prepreku svojoj sreći i uspjehu. Sreću su opisali kao rezultat individualne volje, dostižnu kontrolom negativnih misli, kroz »terapeutsku samotransformaciju« po uzoru na priručnike za samopomoć.

Knjiga *Coming Up Short: Working-Class Adulthood in an Age of Uncertainty* donosi nam sliku mladih Amerikanaca iz radničke klase kao osoba neizvjesne egzistencije, života obilježenih nesigurnošću i rizikom, često prepuštenih samima sebi i svojim sposobnostima da pokušajima vrlo zahtjevnih (re)konstrukcija identiteta oblikuju svoj život i identitet odrasle osobe, kidajući pritom mnoge veze solidarnosti i zajedničkih identifikacija. Iako svjedoci američkih specifičnosti, brojni nalazi i perspektive iz te knjige Jennifer M. Silva mogli bi se pokazati prilično važnima i u europskom kontekstu, pa i za Hrvatsku, bez obzira na to što se mladi u Hrvatskoj znatno više oslanjaju na obitelj nego što je to slučaj s mladima u SAD-u. Visoka stopa nezaposlenosti mladih, školovanje koje za mnoge ne vodi do radnog mjesta u struci, povećana nesigurnost u odrastanju kao i izostanak političke mobilizacije za poboljšanje statusa – sve su vidljiviji izazovi i mladima u Hrvatskoj.

Augustin Derado

*Institut društvenih znanosti Ivo Pilar;
Centar Split*

DOI: 10.5613/rzs.45.1.5

Sonja Podgorelec, Sanja Klempić Bogadi

Gradovi potopili škoje – promjene u malim otočnim zajednicama

Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 2013, 189 str.

Knjigom *Gradovi potopili škoje – promjene u malim otočnim zajednicama* sociologinja Sonja Podgorelec i geografkinja Sanja Klempić Bogadi predstavljaju predstavljati svoja istraživanja društvenih, populacijskih i posebice migracijskih karakteristika otočne populacije u Hrvatskoj. Knjiga je jedan od rezultata višegodišnjega, sveobuhvatnog i kompleksnog istraživanja skupine sociologa, geografa i demografa iz Instituta za migracije i narodnosti u Zagrebu koji se bave proučavanjem unutarnjih i vanjskih migracija s hrvatskih otoka i na otoke. Dodatno, S. Podgorelec se bavila problematikom kvalitete života i starenja, a rezultati su objedinjeni u njezinoj ranijoj knjizi *Ostarjeti na otoku: kvaliteta života starijega stanovništva hrvatskih otoka* (Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 2008). Nova se knjiga nastavlja na prethodno objavljena istraživanja pridonoseći korpusu izdanja o otočnoj problematici donoseći vrlo pregledno nove bitne uvide u društvenu, populacijsku, ekonomsku, sociokulturnu, sociopsihološku i identitetsku dimenziju života na otocima. Knjiga je nastala kao rezultat znan-

stvenog rada na proučavanju i analizi dostupne literature, proučavanja demostatističkih podataka iz popisa stanovništva, analize sekundarnih izvora i komparacije s dosadašnjim istraživanjima te posebice kao rezultat terenskog istraživanja provedenog 2011. godine na otocima šibenskog akvatorija, Prviću, Zlarinu, Krapnju, Kapriju i Žirju, kojim je bilo obuhvaćeno 20% stalnog stanovništva tih otoka prosječne dobi 55 godina starosti. Glavni je cilj istraživanja bilo analizirati i doznati kako se mijenjao način života u malim otočnim zajednicama u proteklih više od pola stoljeća (pedesetih godina 20. stoljeća naovamo).

Tijekom terenskoga rada S. Podgorelec i S. Klempić Bogadi provele su empirijsko istraživanje putem anketnog upitnika i dubinskih intervjua, čime su nastojale analizirati i opisati te razumjeti i interpretirati život na otocima iz pozicije istraživačica koje dubinski poznaju otočnu problematiku i problemu pristupaju sustavno i holistički. Dodatno su autorice vrijedno fotodokumentirale pojedine aspekte otočnog života te su znanstvenu analizu upotpunile proznim i poetskim citatima koji vjerno oslikavaju sociopsihološke, tj. subjektivne, doživljajne, komponente života otočana. Sam naslov knjige određen je citatom izjave jedne ispitanice, stanovnice Zlarina, koja je rečenicom »Gradovi su potopili škoje« sažela svoj stav o nesustavnom regionalnom razvoju Hrvatske, gdje se preferirala urbanizacija i industrijalizacija na obali, dok su istodobno otočne

ruralne zajednice i njihove tradicijske aktivnosti marginalizirane i zanemarivane, što je rezultiralo nerazvijenošću i zaostacima otoka kao društvenoga, gospodarskog i demografskog prostora primorske regije u proteklih pedesetak godina.

Autorice su u knjizi najprije predstavile glavne odrednice i definicije predmeta istraživanja – »malog otoka«, otočnog života, »otočnosti« – kroz uzajamni i poredbeni geografsko-sociološki istraživački pristup analizi dimenzija inzularnosti. Jedna je od premisa bila kako su višedesetljetne nepovoljne gospodarske prilike bitno predodredile suvremeno demografsko stanje proučavanih otoka, koje odlikuje visoka stopa depopulacije, smanjenja nataliteta i starenja stanovništva, što zbog narušenosti demografske strukture i prirodne depopulacije, što zbog mehaničkog odljeva (odseljavanja) otočana. Nepovoljna ekonomska situacija još uvijek predstavlja glavni potisni migracijski čimbenik (uz nepostojanje prilika za adekvatan nastavak školovanja). Time i proces ubrzanog starenja stanovništva (p)ostaje dominantan aspekt života u svim proučenim otočnim zajednicama. Podatak da su u razdoblju od 1948. do popisa stanovništva 2011. šibenski otoci izgubili gotovo 80% svog stanovništva ocrtava drastično smanjenje otočne populacije.

Ipak, unatoč gotovo istovjetnim uvjetima socioekonomskog i sociodemografskog razvoja istraživanjem se upravo migracijsko iskustvo pokazalo glavnom razlikovnom odrednicom me-

du današnjim stanovnicima spomenu-
tih otoka. S. Podgorelec i S. Klempić
Bogadi naglašavaju kako je migracij-
sko iskustvo značajan sociokulturni
aspekt života cjelokupnoga otočnog
stanovništva, a posebice onoga autoh-
tonog koje je imalo to iskustvo. Tran-
sformacija malih otočnih, i ruralnih,
zajednica odvijala se tj. u bitnome je
bila obilježena privlačnim utjecajem
većih gradova na kopnu u koje je otoč-
no stanovništvo komutiralo, cirkuliralo
te privremeno ili trajno iseljavalo. Dio
stanovništva se po završetku radnog
vijeka (u zemlji ili inozemstvu) vra-
ćao na otoke, a na njima je prisutan i
mali broj onih doseljenika neotočnog
podrijetla koji su na otok doselili u
razdoblju umirovljenja, zbog posla ili
pak obiteljskih (bračnih) razloga. Bez
obzira na sezonski boravak turista i
rodbine, ili trajnije doseljavanje na
otoke, (e)migracija s otoka ipak osta-
je kontinuiranom konstantom otočnog
života, a u knjizi se zaključuje kako
je useljavanje na otoke i danas gotovo
marginalno.

Autorice pojašnjavaju kako se
razlike u migracijskim iskustvima re-
flektiraju u razinama ostvarenosti druš-
tvenih mreža i društvenog kapitala te
osjećaja pripadnosti relativno homoge-
noj i povezanoj lokalnoj otočnoj zajed-
nici, gdje su različiti sociokulturni ha-
bitusi i (migrantsko) iskustvo življenja
izvan otoka pridonijeli postupnom mi-
njenjanju otočnog načina života. Time
otoci već dugi niz desetljeća nisu više
mjesto izoliranosti i autarhičnosti (što
se, prema autoricama, ionako nameće

samo kao mitologem), jer današnje
prometne linije i suvremene tehnolo-
gije omogućuju relativno stabilnu po-
vezanost otočnog stanovništva s onim
na kopnu. Iako je otok još uvijek glav-
ni orijentir života otočana, a dijelom
i njihovih potomaka koji su iselili na
kopno, no otok redovito posjećuju,
autorice zaključuju kako je realnost
takva da će bez dodatnih ulaganja u
infrastrukturu, poticanja novih i tra-
dicionalnih gospodarskih aktivnosti i
boljeg povezivanja otoka s kopnom,
stanovništvo na otocima i dalje stari-
ti i iseljavati, a male otočne zajedni-
ce izumirati. Stoga je nužna sustavna
osmišljena politika kojom će otoci
od perifernih i marginaliziranih pro-
stora, od društvenog i gospodarskog
zanemarivanja i cikličke, sezone, se,
romantizirane turističke fascinacije (i
eksploatacije), postati upravo mjestima
autohtonog, ali i modernog i umreže-
nog te uravnoteženoga gospodarskog i
društvenog razvoja. U tome presudnu
ulogu ne smije imati konceptualizaci-
ja kojom se otoci percipiraju izolira-
nim mjestima koja obavljaju funkciju
»spavaonica« za veće urbane centre
na obali, ili pak »netaknutih prirodnih
ljepota« za stihijski turizam. Otoke
treba razumjeti kao mjesta poticanja i
ulaganja u tradicionalna zanimanja –
vinogradarstvo, pomorstvo, ribarstvo,
maslinarstvo, stočarstvo, spužvarstvo i
koraljarstvo (kao i planske investicije
u ekopoljoprivredu i selektivne oblike
turizma, npr. sportski), koja uz osla-
njanje na lokalne resurse, ali još više
državnu skrb i poticaje kroz strukturnu

financijsku potporu tim gospodarskim aktivnostima, postaju mjesta razvoja, prepoznatljivosti i sociodemografske revitalizacije.

Dio istraživanja posvećen je upravo načinu na koji otočani doživljavaju i prihvaćaju »pridošlice«. Posebice je zanimljiv kontekst u kojemu je tek četvrtina ispitanika ona koje se može smatrati autohtonima, jer »oduvijek žive na otoku«. Na temelju iskustava preostalih »doseljenih« ispitanika autorice razvijaju tipologiju otočkih migranata razlikujući stanovnike nemigrante, iseljenike povratnike/cirkulante, povratnike umirovljenike te tzv. »migrante životnog stila«, koji na otok dolaze zbog »ostvarenja bolje kvalitete života«. Zaključuju kako »odnos prema strancima na šibenskim otocima uglavnom je odnos prihvaćanja, a djelomice i ponosa što su [stranci] postali dio njihove zajednice«, iako je broj stranaca relativno malen (str. 50). Zanimljivo je i kako bi većina otočana htjela imati mogućnost odlučivanja o tome tko dolazi na otok te kontrolu nad mogućim utjecajima i promjenama koji doseljenici donose. Na taj način otočani zapravo žele očuvati duh familijarnosti, bliskosti zajednice i percipirane sigurnosti, zdravlja i kvalitete života koju im otok još uvijek omogućuje. S jedne strane, zbog svijesti o demografskoj ugroženosti otočani sve više prihvaćaju strance u nadi da će to omogućiti socioekonomski opstanak i demografsku revitalizaciju njihovih zajednica, uz svjesnost da zasad tamo nedostaju strukturni uvjeti koji bi use-

ljenike »zadržali« za stalno. S druge, vlastito migrantsko iskustvo mnogih ispitanika izaziva ambivalentan stav spram novih došljaka, kao onih koji su dobrodošli, ali tek uz uvjet prilagodbe postojećem obrascu otočnog načina života.

Knjigom *Gradovi potopili škoje – promjene u malim otočnim zajednicama*, na primjeru šibenskih otoka, autorice su dale analitički pregledan i sveobuhvatan prikaz, ali i sintezu problematike života malih zajednica na hrvatskim otocima, prikazujući njihov povijesni i suvremeni društveni i gospodarski razvoj. Originalan metodološki pristup i razina vrsnosti analize primjenjiva pri proučavanju svake otočne zajednice treba biti temelj za daljnji rad znanstvenika na otočnoj problematici. Knjiga svojim rezultatima i zaključcima može biti korisna ne samo znanstvenicima i stručnjacima koji se bave otocima, nego i predstavnicima nacionalnih, regionalnih i lokalnih vlasti odgovornih za osmišljavanje i provedbu određenih politika i mjera regionalnog razvoja, u ovom primjeru otokâ i otočne populacije. Ujedno, zbog načina na koji je napisana i opremljena (grafički dizajn, fotografije, stihovi i slično) može biti zanimljiva podjednako otočnoj kao i široj zainteresiranoj javnosti.

Drago Župarić-Iljić

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*